

Özelleştirmelerin Asıl Önemli Sakıncası

Aytekin Zıylan
E. Mu. Tuğgeneral

Cumhuriyet Bilim Teknik, 21 Mart 2004

Osmanlılar kuruluşlarından 1683 II. Viyana başarısızlığına kadar hep güçlü olmuş, başkalarını örnek almayı düşünmemiş ve ilk defa olarak bu savaştan sonra Avrupalılardan bir şeyler öğrenmeyi ve işe ordudan başlamayı kararlaştırmışlardır. Ancak, Avrupalıların üstünlüğünün nedenlerinin bilimsel çalışmalara ve yeni teknolojiler geliştirmeye dayandığını ve aynı yola yönelmek gerektiğini göz ardı ederek, doğrudan sistemler ve teknolojiler satın alma yolunu seçmişlerdir. Dikkat edilirse Türkiye bugün de aynı yöntemi uygulamaktadır. Türkiye’de sanayileşmek halâ, teknoloji üretmek rekabet üstünlüğü sağlamak olarak değil; yabancı bir ortağa ait veya satın alınarak özümsememiş teknolojilerle, sadece sanayi ürünü üretmek şeklinde anlaşılmakta, bilim ve teknoloji alanında çalışmak üniversite öğretim üyelerinin ve araştırmacıların bir nevi mesleki yükselme ve kendilerini tatmin işlevi olarak görülmektedir.

Aslında biraz daha geriye İslam’ın ilk çağlarına gidersek, o zamanlarda “İslam dünyasında antik bilime karşı ilginin olduğunu ve zamanın evrensel biliminde coğrafya, matematik ve tıp alanında katkılar sağlandığını görürüz. Hatta İslam matematiği ortaçağda parlak bir matematik etkinliğidir.”(1) Antik bilginin Ortaçağ Avrupa’sına İslam düşünürlerinin eserleriyle taşındığı kabul edilmektedir. “Ancak, Osmanlı çağı Ortaçağ İslam matematiğinin üzerine bir şey koyamamıştır.... Osmanlı yüksek kültürü 16. yüzyıldan bu yana kesinlikle dini düşüncenin sultasına girmiştir. Avrupa kültürünün kilise baskısından kurtulup geliştiği dönemde bizimki giderek artan bir dogmatizme bulanmıştır.”(1) Günümüze kadar gelen dönemde de ülkemizde, Atatürk dönemi hariç, bilim ve teknolojiye önem verilmemiş, yayımlanan Bilim ve Teknoloji Politikaları uygulanmamıştır.

“Türkiye’de bilimsel araştırmanın ulusal eğitim politikasında temelli bir yer alması, ancak 1933 yılında, Atatürk döneminde, gerçekleştirilen İstanbul Üniversitesi ve Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü reformlarıyla olmuştur.” (2)

Batı’da ise daha 16 ve 17. yüzyıllarda gerçekleştirilen bilimsel devrimle, Ortaçağın din etkisindeki görüşleri değişmiş, gerek savaşlarda galip gelebilmek gerekse, Hindistan’a ulaşmak için okyanuslara açılmanın ortaya çıkardığı yeni ihtiyaçların karşılanması, hastalıklarla mücadele vb. nedenlerle bilimsel çalışmalara ve yeni teknolojilerin geliştirilmesine çalışılırken buhar makinasının da icadıyla sanayi çağı başlamıştır.

Sanayi çağının en belirgin özelliği sanayileşmeye çalışan ülkelerde devletlerin ulusal teknoloji gelişimini, bu amaçla da ulusal şirketleri desteklemesidir.

Sanayi çağının ikinci belirgin özelliği de, sanayileşmiş ülkelerin derhal liberal ekonomik düzen savunucuları olmaları ve uluslararası ticarete serbest ticaret, serbest rekabet ilkelerini savunmalarıdır.

Dünyada sanayileşmiş bütün devletlerin ulusal şirketlerini kayırdıkları bir gerçektir. Bunun en yaygın uygulaması da kamu alımlarının ulusal şirketlerden yapılmasıdır. Avrupa'dan Amerika'ya oradan Japonya'ya bütün sanayileşmiş ülkeler kamu alımlarını ulusal şirketlerden yapmaktadırlar. Ulusal şirketler de ulusal teknolojilerin geliştirilmesi ve geliştirilen teknolojilerin ürüne dönüştürülerek ülkeye uluslararası ticarete rekabet üstünlüğü sağlamasının en önemli aracı olmaktadır. Nitekim tamamen bu anlayışı sergileyen İsrail, savunma sanayii sektöründe; Devlet Ar-Ge desteğini araştırma kuruluşlarından çok, doğrudan sanayi şirketlerine yapmaktadır. (3)

Avrupa Birliği ülkelerinin, Birlik antlaşmasını imzaladıktan sonra, devlet ihale yasalarındaki ulusal kayırmacı maddeleri nasıl ayıklamaya çalıştıkları “DPT Türkiye – AT Mevzuat Uyumlu Sürekli Özel İhtisas Komisyonları, Kamu İhaleleri Alt Komisyonu Raporu”nda anlatılmakta ve AB ilgili komisyonlarının yıllarca süren çalışmalarına karşın halâ ulusal firmaları kayıran yasa hükümlerinin mevzuattan tamamen ayıklanamadığı belirtilmektedir. Çünkü AB içinde bile olsalar ülkeler ulusal sanayilerini desteklemeye devam etmek istemektedirler.

Bu örneklerin de gösterdiği gibi, ülkenin teknoloji geliştirilebilmesi için ulusal şirketlerin varlığı, olmazsa olmaz bir koşuldur ve aklın gereğidir.

Ulusal şirket yoksa veya en azından çok küçük ve az sayıda ise Devletin etkin desteği de olamayacak demektir. Bir Türk Telekom, bir Tüpraş olmayınca Devlet [bu tür kuruluşların ilgi alanına giren konularda] ulusal teknoloji geliştirilmesini nasıl ve ne ölçüde destekleyebilecektir. Büyük ulusal şirketler olmayınca, geliştirilen teknolojiyle, ulusal katma değere katkı yapacak, rekabet üstünlüğü olan yeni bir ürün nasıl ve kimin tarafından üretilecek ve çetin rekabet koşullarında nasıl pazarlanabilecektir.

Örneğin Bilgi Çağının en önemli teknolojilerinden olan “telekomünikasyon teknolojisi” bugün Türkiye'nin ulusal teknoloji envanterinde yoktur; olabilmesi de zordur. Çünkü, Türkiye'de bu konuda üretim yapan hemen hemen bütün büyük şirketler yabancı veya yabancı ortaklıdır. Türkiye'de inşa edilmiş telekomünikasyon sistemlerinin teknolojileri genel olarak yabancı ülkelerde geliştirilmektedir. Teletaş satıldıktan sonra Türk Telekom da yabancıların hakim olduğu bir ortaklığa satılırsa, telekomünikasyon teknolojilerini ülkemizde geliştirme şansı da elden çıkarılmış olacak demektir.

Gerçi, aşağıda anlatılan olayda olduğu gibi, Türk Telekom da ulusal teknoloji geliştirilmesinde yeteri derecede etkin olamamıştır; ama, Teletaş satılmamış olsaydı yine de Teletaş'a destek sağlamaya devam edebilecekti.

Tüpraş'ta da durum aynı. Bu kuruluşun yabancı bir ortaklığa satışı halinde Devlet bu alandaki teknolojilerin ulusal olarak geliştirilmesinin desteklenmesi için önemli bir fırsatı elinden çıkarmış olacaktır.

Türkiye'de yapılacak Ar-Ge çalışmalarısıyla geliştirilecek teknolojilerin ürüne dönüştürülmesinde bu kadar önemli olan büyük ulusal şirketlerin özelleştirilerek yabancı etkisi altına sokulmasında bir sakınca görülmemesi; ulusal teknoloji geliştirilmesi konusuna önem verilmediğini göstermekte ve aynen Osmanlıların bilim ve teknolojiye uzak durması uygulamasını anımsatmaktadır.

Konuyu bir öğretim üyemizin başından geçen bir olayı naklederek tamamlayalım: “Fransa'da bir üniversitede bulunduğum sıralarda bir gün, laboratuvarında

bulunan bütün insanlar, aynı anda, şapkalarını, atkılarını vb. havalara atarak, birbirlerine sarılarak coşmuşlardı. Yanımdaki bir arkadaşına neler olduğunu sorduğumda bana 'France Telecom'un (devlet şirketi) xxx milyon franklık bir ihale aldığını' söyledi. Ben, 'bundan size ne' diye üstelediğimde de 'sen şimdi bak bize ne Ar-Ge projeleri gelecek' diye yanıtladı. Oysa 'bizde PTT (devlet kuruluşu) trilyonluk yatırımlar yaptı, üniversitelerde yaprak kımıldamadı.'"(4) Çünkü, PTT'nin yatırımlarında inşa edilen telekomünikasyon sistemlerinin teknolojileri yabancı ülkelerde geliştirilmişlerdi.

Fransa'daki bu uygulamanın ders alınması gereken önemli yanı; Devletin büyük kamu projelerini ulusal şirketlere ihale etmesi ve bu şirketlerin bir şekilde üniversite veya ulusal Ar-Ge kuruluşlarına yönlendirilmesi olmaktadır ki, bu yöntemle yapılan Ar-Ge çalışmaları gerçek bir ihtiyacın karşılanması için yapılmakta, anında ürüne dönüştürülmekte, dosya içinde raflara kaldırılma riski bulunmamaktadır.

Sonuç olarak; Türkiye'nin bilgi çağında, ekonomik olarak güçlü, belirli konularda dünyanın diğer ülkeleriyle arasında karşılıklı bağımlılık yaratabilmiş, toplumsal refah düzeyi yüksek, insanları mutlu bir ülke olabilmesi ancak ve ancak bilimsel çalışmalara yönelmesi ve ulusal teknoloji geliştirmesi ile mümkündür. Bu yolu kapatacak tüm girişimler ve plansız programsız özelleştirmeler Türkiye'nin geleceğinin karartılmasıdır.

Güney Kore bilimsel ve teknoloji üretme çalışmaları ile ekonomik alanda Türkiye'nin gerisindeyken önüne geçmiş, şimdi de Pakistan "eğitime" yatırım yaparak 10 yıl içinde Japonya'yı yakalamayı hedeflemiştir.(5) Bugünkü özelleştirme, yerelleştirme uygulamalarıyla Türkiye bilim ve teknolojiye yetkinleşme konusunda bindiği dalı kesmektedir.

Kaynakça :

1. Prof. Dr. Doğan Kuban, "Kırsal Kültürün Nesnellik Boyutları", TÜBA, Akademi Forumu 13.
2. Prof. Dr. Erdal İnönü, "Bilimsel Devrim ve Stratejik Anlamı", TÜBA, Akademi Forumu 21.
3. "Israel A High Tech. Heaven", **IEEE Spectrum**, May 1998
4. Prof. Dr. Nevzat Yıldırım, "Dünyada ve Ülkemizde Silahlı Kuvvetler, Endüstri, Üniversite İlişkileri", **AFCEA-Türkiye Konferansı**, Mayıs 1991.
5. Prof. Dr. Ayhan Ulubelen, "Türkiye ve Pakistan'da Bilime Bakış" **Cumhuriyet Bilim Teknik**, sayı 882, 14 Şubat 2004.